

cia que li fa sentir-la parlar: "Ho troben graciós, mira per on. Però jo els responia 'Eh, parlo i ja està, com tu, no té secret!'. Hem après a defensar-nos."

I es refereix a la llengua, la Núria; però no només.

La sensació d'estar "oblidats de tot lo món, perquè estem al mig", com descriu Núria Querol, i que pot ser una de les més majoritàries a la zona, no va necessàriament lligada a la resignació. I les mobilitzacions per aconseguir millores en la comunicació ferroviària en poden ser prou bon exemple.

"Para, tren, que si no, et pararem!". Aquest era el lema amb què es van posar en marxa un seguit de mobilitzacions, des de l'any 2000, per aconseguir que Renfe rectificqués en la seva política de passar de llarg. I si enfrontar-se ara amb la desolació de l'estació d'Ulldecona - Alcanar - la Sénia (que de tot això fa funció l'única parada operativa entre l'Aldea i Vinaròs) i al posat de gran es-

cepticisme amb què els veïns solen obsequiar la ingenuïtat del passavolant que pregunta per horaris i bitllets pot ser un punt desesperant, no és difícil d'imaginar el sentiment de la població quan va veure com l'empresa de ferrocarril substituïa un dels dos únics trens amb parada (un Estrella que connectava amb Barcelona i València) per un Talgo Hotel, que, 1, era molt més car; i, 2, reclamava comprar els bitllets d'avançada, cosa impossible quan, per jubilació del cap d'estació, es van tancar les instal·lacions d'Ulldecona: kafià, sí; i verídica, també.

Per això, un escrit inicial de sis joves estudiants del poble ja tenia, al cap només de dos mesos, 2.300 signatures. Les mobilitzacions van continuar i, com a mínim, es van aconseguir dos trens més. Que ja és un què.

"Nosaltres no som experts", explicava un escrit amb motiu de la Diada pel tren, a Ulldecona, l'any 2002, "però

veiem com els trens regionals catalans acaben el seu trajecte a Tortosa i, els valencians, a Vinaròs."

Precisament per posar remei a aquest buit simbolitzat per la intermitència ferroviària es va crear, i funciona, la Taula del Sénia, formada pels ajuntaments de diversos municipis d'un cantó i l'altre del riu (fins ara, els d'Alcanar, Benicarló, Càlig, Canet lo Roig, Castell de Cabres, Cervera, la Galera, Godall, la Jana, Mas de Barberans, Morella, Rosell, Sant Carles de la Ràpita, la Sénia, Traiguera, Ulldecona, Vallibona i Vinaròs) amb la intenció d'afavorir el desenvolupament de la zona i millorar els serveis als seus habitants, especialment -però no únicament- pel que fa a infraestructures.

Ves per on, la conca que havia de fer frontera dona nom a un nou, i pràctic, símbol d'unió.

*Núria Cadenas*

## De veïnatges i neròs

**D**es del tren estant, que avança resseguint el gran verd del curs fluvial, el paisatge s'ofereix amb la seva estranya bellesa de cigonyes i voltors. Quan el riu s'estreny, crea al seu llit, amb les vores com d'aiguamoll, una aparença d'oasi. L'aridesa del conjunt confirma la impressió, i les clapes d'arbusts o matolls que esquitxen -és un dir- d'un verd apagadíssim l'ocre general no fan sinó refutar-la.

A diferència del que passarà després en acostar-nos a la llinda amb Castella, l'entorn no mostra cap canvi sobtat, en aquest punt de transició entre les terres de la Franja i les d'Aragó. Només, potser, que davant mateix del nas del tren s'obre, en un moment, una gran plana monticlada. De cop, per acabar de con-

fehir el conjunt, fa acte de presència el gran topazi que anomenen "mar d'Aragó", l'embassament de Mequinensa.

Som a Casp, la capital de la comarca del Baix Aragó (que, dit sigui gens de passada, acaba d'ampliar territori per engolir administrativament part del Matarranya, de Faió cap endins), la ciutat del Compromís, que s'alça a la zona amb les cotes més baixes de tot l'Aragó, que s'aferra a la seva història i busca imants per als turistes per recuperar una economia estancada, que no perd de vista el totèmic curs de l'Ebre i alimenta els seus horts amb l'aigua del Guadalop.

I per provar d'abastar algunes de les sensacions d'una terra que no deixa de sentir-se, sovint, lluny del món, val a dir que la passejada de seguida ofereix un bon feix de matisos.

De bon principi, des de la biblioteca estant (si vols saber res de Casp, segons indiquen de seguida a l'Ajuntament i també uns senyors que paren la fresca a la plaça, cal adreçar-se al "senyor Garcés", el bibliotecari), per parlar amb un primerenc immigrant xilè (que va anar a parar a Casp l'any 1975) preocupat per trobar un bon mètode d'urdú que permeti als fills dels immigrants pakistanesos de no perdre la llengua i sistemàtic col·leccionista de les reiterades pífiles il·lustrades sobre el castell on, l'any 1412, es va signar el Compromís. Així és, a l'hora de buscar una imatge per acompanyar qualsevol informació sobre l'acord a tres bandes que havia de donar la corona catalanoaragonesa a la dinastia castellana dels Trastàmara, sembla que se sol trobar més aparent el rabassut



En el sentit de les agulles del rellotge, José Luis Pérez Albiac amb les seves filles; la torre de Salamanca, del segle XIX, que no és el castell del Compromís; un detall de la mateixa vila: un dels edificis singulars que n'esquitxen els carrers, aquest a la plaça Heredia; i una imatge de Casp, amb els seus horts i l'horitzó.



perfil de la torre de Salamanca, construïda en ple segle XIX, que no pas els minsos vestigis (un tros de pany de paret, mitja finestra) del castell autèntic, incrustat a la col·legiata de Santa Maria.

Tan bon punt la conversa deriva cap als vincles amb els catalans, Garcés se situa en termes de bona relació (“al lloc cap a on més tira l’aragonès és Catalunya”, establirà de seguida), encara que ben aviat s’hi afegeixi un *però*, que descriu amb una metàfora: “Com uns fills que estimen el pare i no l’entenen.” Què vol dir? Que quan va a Barcelona (i, des d’aquí, estira més que Madrid), per exemple, li agradaria, “almenys”, trobar indicacions i rètols en castellà: a l’hora de llegir, diu ell, “*veo el sortic i no veo la salida*”.

**“Chiqué, no digas suco, desucau!”.** Amb aquesta imprecació que li feia so-

vint la mare, cada vegada que li sentia el mot proscrit, José Luis Pérez Albiac defineix el garbuig de situacions contradictòries amb què viuen i conviuen encara els habitants d’aquesta ciutat, en altres temps situada al bell mig de la corona i ara relegada a diverses perifèries.

El menysteniment per “les llengües que no són castellà” ha marcat no només la parla d’aquesta zona –que té una prou notable influència del català i que, segons refereix Pérez Albiac amb un deix de realista tristesa, “es va perdent com per teules, com les capes d’una ceba; aviat només en quedarà el castellà marcat per algun tret d’accent, com ara els diminutius”–, sinó també el tarannà: “*Somos pequeños i desgraciaus*”, resumirà finalment el caspolí.

Encara que després explicarà que el caràcter de la gent de Casp té també

molts trets catalans i que, per tant, són “més tancats” que en altres bandes d’Aragó, el cas és que la vèrbola entusiasta de Pérez Albiac, que aborda la curiositat visitant i de seguida li ofereix dinar i documentada conversa, no s’acaba d’adir amb el tòpic que ell mateix dona per fet.

En tot cas, i parlant de les relacions de veïnatge, sí que s’hi detecta, explica, “cert odi ancestral de frontera”. I, potser, enveja, rebla encara: “Tots hem anat a Barcelona, perquè hi ha molta relació. I allà et sents del Tercer Món.” Val a dir que la confluència d’interessos quant a l’oposició al transvasament de l’Ebre ha fet trontollar algunes conviccions: “Ara ja no podem dir que els catalans se’ns volen endur l’aigua: estem una mica desorientats.”

I què tal amb Nonasp, posem per cas? En aquest punt, exposa el caspolí, el “*co-*



NÚRIA CADENAS



Gràfic: V. PRIETO

En el sentit de les agulles del rellotge, Francisco Freixa, al trinet; un dels carrers de Nonasp, de traçat àrab medieval, i una imatge de la població, des de l'estacioneta del tren.



NÚRIA CADENAS

locón” ja és terrible: “Parlen clarament català i al mateix temps són aragonesos.” La veritat és que esdevé difícil d’agafar-ho, des del seu punt de vista: després de Nonasp continua amb Maella i Favara i no hi troba el desllorador: “Si dones potència al català, això els allunya de Casp; els ajunta a Tortosa i els allunya dels seus, que és Aragó.”

I no pensa que n’hi hagi gaires, que no se sentin aragonesos: “Són una minoria, en tot cas, sobretot intel·lectuals.” Anna Vázquez, que és de Tamarit, és casada amb José Luis (“i es repeteix, lo nostre”, explica: la seva mare també era de la Franja i el pare, de Saragossa) i matisa això de la identitat: “En general, la gent se sent d’Aragó, però també n’hi ha que se sent catalana. És que hi ha mescla: es

poden estar parlant diverses llengües alhora en un mateix rotgls.”

**“Que ho buscon!”.** Al pic de migdia, i més encara a l’estiu, és balder de dir que els carrers de Nonasp són un desert. Només hi ha el sol, pràcticament, estellant les pedres, i obligant qualsevol agosarat passavoltant a tancar els ulls. Per sort, al carrer del Trinet (que després de la guerra van anomenar “30 de marzo” però que ja ha recuperat el nom) hi ha un local acollidor, on abans es jugava a pilota o es passava cinema, i on ara es fa bona cuina popular (“trinet, ne diu tothom”, aclareix l’amo del bar, encara que al rètol oficial hi posi “Frontón”: “És lo trinet valencià”).

Tot just en arribar a la Franja, ja som davant la qüestió de noms. Les respostes de Francisco Freixa, d’aquest bar Trinet, no s’estan d’orgues, però: que com s’ha de dir al seu poble? Quina mena de preguntes fas, xiqueta: “Per naltros és Nonasp.” Però a la carretera hi diu *Nonaspe*... Pacència. I explicació: “No veus que està borrat cada dos per tres?”. I doncs? La cosa està, explica, en què els que han vingut de fora, “funcionaris i resta”, no pronuncien les dues consonants soltes, i hi han d’afegir la *e*.

L’orgull de poble serveix per esquivar qüestions cantelludes: “Ni som catalans ni som castellans”, responen de seguida a la inquisició: “Som nonaspins.” I si a algú de la resta del país se li acut de fer broma del seu català, la resposta opta pel mateix recurs: “De què riuen –somriu Freixa, mentre descriu la fórmula amb què respon als poca-soltes–, si són vostès que parlen mal lo nonaspí!”.

Potser també sigui per aquest punt d’orgull –sovint imprescindible per fer més que sobreviure en situacions adverses– que difícilment acceptaran, a Nonasp, que se’ls situï al mapa depenents de l’aragonesa vila veïna, perquè és que allà, com expliquen a Nonasp, “a Casp... allà parlen castellà”. I per això qualsevol pregunta del tipus, “d’on és, vostè, diu? De Nonasp? Al costat de... què?”, quedarà sense resposta. Per què? Ho apunta, rient, Francisco Freixa: què diantre, “que ho buscon!”.

Núria Cadenas